

Skydd mot smitta från symtomfri personal (source control) och symtomfri vårdtagare (PPE)

Detta dokument kan vara föremål för fortlöpande uppdateringar. Utskrivet dokument är giltigt endast om versionsnummer/godkännandedatum överensstämmer med versionsnummer/godkännandedatum på digitalt publicerat dokument på Insidan eller NLL+

Versionshistorik

Version	Ändringar
Aktuell version	Uppdateringar i tabell för Source control samt i ”Frågor och svar”. Förtydligande av vilka verksamheter samt kategorier som omfattas av dokumentet finns under ”Omfattning” samt ”Nivåer av source control”. Kategorin ”anhöriga” utgår då den regleras i annat dokument. Hänvisning till ”Lathund – Nivåer för Source control” har tagits bort då all information från den står i det här dokumentet under rubrikerna ”Rutinbeskrivning” respektive ”Nivåer av Source control”.
25.0	Tabell för nivåer av Source control. Ny bilaga 2 ”Lathund – Nivåer för Source control”.
23.0	Namnändring av dokumentet från ”Source control (kontroll av symtomfri smittkälla) - extra åtgärd för att minska smittspridning av Covid-19 från symtomfri personal” till ” Skydd mot smitta från symtomfri personal (source control) och symtomfri vårdtagare (PPE)” Förtydliganden i rubriker och innehåll.
22.0	Rättning och förtydligande av den aktuellt gällande nivån och tillämpningen av source control. Förtydligande och uppdatering av information om munskydd eller visir ska användas.
21.0	Uppdatering av Frågor och svar.
20.0	Source control tillämpas av samtlig personal under hela tiden dessa vistas inom vårdlokaler. Vårdpersonal tillämpar source control i vårdlokaler under hela arbetspasset. Munskydd typ I används inte som source control vid utbrott och inte av vårdpersonal. Icke vårdpersonal ska alltid tillämpa source control inne i vårdlokaler samt utanför vårdlokaler vid risk för moment av icke helt kortvarig natur inom två meter från vårdpersonal/patient samt på egen enhet om distans inte kan hålla där. Ett avsnitt med ”Frågor och svar” har lagts till.

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Syfte.....	4
Omfattning.....	4
Verksamheter och vårdgivare som omfattas	4
Lagrum och styrande förutsättningar.....	4
Rutinbeskrivning	5
Nivåer source control	5
Förutsättningar för att source control fyller en funktion	6
Source control ska tillämpas av.....	6
Övriga råd om när skydd enligt source control kan bäras eller inte behöver bäras.....	6
Munskydd eller visir.....	6
Bakgrund och evidens	6
Region Norrbottens rekommendation	6
När är ett skydd förorenat.....	7
Munskydd.....	7
Visir.....	7
Frågor och svar	7
Måste man bära skydd när man arbetar ensam i ett rum?	7
Måste man ha skydd i kulvert/korridor?.....	8
Ska man ha skydd i matsal/lunchrum?	8
Måste man ha på sig skydd på väg till- eller från lunch-restaurang?	8
Vad gör man med munskydd respektive visir i samband med matpaus?.....	8
Kan man stoppa munskyddet i fickan medan man äter?	8
Varför ska man desinficera händerna före och efter att man hanterat ett munskydd eller visir?	8
Kan man ha med sig oanvänt munskydd i fickan?	8
När ska munskydd kasseras?.....	8
Måste man ha skydd på till och från bilen, till och från omklädningsrummet?	9
Måste man ha skydd till och från bussen före/efter ett arbetspass?	9
Måste man ha skydd i omklädningsrummet?	9
Kan man förvara visir i bilen?	9
Måste man ha skydd i hissen?	9
Bör man ha skydd ”för säkerhets skull”?	9
Ska man fortsätta hålla avstånd och begränsa vistelse i gemensamma utrymmen även vid source control?	9

Kan man minska på andra åtgärder mot smittspridning när man använder munskydd eller visir?.....	9
Referenser.....	10
Bilagor.....	10
Ytterligare information.....	10
Länkar.....	10

Bakgrund

Smittspridning från asymtomatiska eller presymtomatiska individer är väl belagt, men bedöms utgöra en mindre del av all smittspridning i samhället. Vid hög smittspridning kan dock dessa fall komma att anta en numerärt större betydelse för sjukvården vilket kan motivera extra åtgärder i förebyggande syfte.

Det finns en viss risk för att personal utan symtom eller med så milda symtom att de inte uppfattar sig som sjuka, skulle kunna sprida smitta till patienter eller till annan personal. På samma sett kan även patienter utan, eller med atypiska symtom, sprida smitta till vård- och omsorgspersonal vid vårdmoment som kräver nära kontakt, i praktiken inom 2 meters avstånd.

Syfte

Source control är **en extra förebyggande åtgärd** som syftar till att skydda patienter, omsorgstagare, brukare och vårdpersonal från covid-19-smitta från symtomfria smittbärare.

Personlig skyddsutrustning (PPE) kan användas av vård- och omsorgspersonal som skydd mot smitta från symtomfri vårdtagare.

De viktigaste åtgärderna är: Stanna hemma vid sjukdomssymtom, hålla avstånd, följsamhet till basala hygienrutiner.

Notera att vid vård av misstänkta eller bekräftade fall av covid-19 ska personlig skyddsutrustning (PPE) användas i form av skydd för ögon, näsa och mun enligt vårdhygienisk rutin [Bilaga 1].

Omfattning

Verksamheter och vårdgivare som omfattas

Gäller inom all hälso- och sjukvård, tandvård samt vård- och omsorg. Både i sluten- och öppenvård, vaccinationsmottagning, äldreboende, korttidsboende, gruppboende, hemtjänst, hemsjukvård och personlig assistans. Gäller alla vårdgivare oavsett huvudman.

Personalkategorier som omfattas:

- Hälso- och sjukvårdspersonal samt vård- och omsorgspersonal med direkt patient/brukarkontakt
- Övriga personalkategorier (såväl regionens som externa) som kan ha tillfälliga kontakter med hälso- och sjukvårdspersonal, vård- och omsorgspersonal eller patienter/omsorgstagare inom 2 meter

Lagrum och styrande förutsättningar

Folkhälsomyndighetens rekommendationer.

Basal hygien i vård och omsorg ([SOSFS 2015:10](#))

Smittskyddslag ([SFS 2004:168](#))

Rutinbeskrivning

Att förebygga smitta från symtomfri smittbärare vare sig det är patienter/vårdtagare eller personal inom vård och omsorg. Olika nivåer av extra åtgärder (skyddsutrustning) kan tillämpas beroende på smittspridning i samhället eller på enskild vårdenhet.

Smittspridningsgraden i samhället (incidensen) avgör vilken nivå av source control vård och omsorg rekommenderas följa. Vid utbrott/okontrollerad smittspridning på enskild enhet kan högre nivåer tillämpas i samråd med Vårdhygien, tillsammans med andra åtgärder.

Regionala krisledningen (RKL) tar beslut om vilken nivå regionens verksamheter ska följa av Vårdhygiens rekommendationer.

Kommunerna meddelas via NLLplus samt på regelbundna MAS-möten.

Aktuell nivå meddelas på Region Norrbottens covid-19 sidor på Insidan och NLLplus.

Nivåer source control

<p>Normalläge – ingen source control</p> <p>Ordinarie basala hygienrutiner tillämpas. Munskydd/andningsskydd och visir används enbart som personlig skyddsutrustning (PPE).</p>
<p>Nivå 1</p> <p>All personal ska bära munskydd (eller heltäckande visir vid speciella skäl, se avsnitt ”Munskydd eller visir”)</p> <ul style="list-style-type: none"> Inom 2 meter från patient vid patientarbete eller då man uppehåller sig inom 2 meter från patient av annan orsak Vid vistelse i allmänna utrymmen där det är svårt att hålla 2 meters avstånd till andra personer (personal, besökare, anhänga)
<p>Nivå 2</p> <p>Personal ska bära <i>både</i> munskydd och visir</p> <ul style="list-style-type: none"> Inom 2 meter från patient vid patientarbete eller då man uppehåller sig inom 2 meter från patient av annan orsak. Fungerar både som source control och PPE <p>Personal ska bära <i>endast</i> munskydd (eller heltäckande visir vid speciella skäl, se avsnitt ”Munskydd eller visir”)</p> <ul style="list-style-type: none"> Vid vistelse i allmänna utrymmen där det är svårt att hålla 2 meters avstånd till andra personer (personal, besökare, anhänga)
<p>Nivå 3 – utbrott/okontrollerad spridning på enhet i vård och omsorg</p> <p>Både munskydd <i>och</i> heltäckande visir ska bäras av all personal på enheten eller enheterna. Gäller både i patientarbete och möte inom 2 meter med patient och i mötet med övrig personal inom 2 meter</p>

Förutsättningar för att source control fyller en funktion

Source control kan bidra till minskad smittspridning men detta förutsätter följsamhet till följande grundläggande rutiner:

- Så långt det är möjligt hålla ett avstånd på minst 2 meter till andra personer.
- Uppmärksamhet på symtom, även lindriga eller atypiska, som kan tyda på covid-19.
- **Stanna hemma samt provtagning vid symtom**
- Strikt följsamhet till klädregler, basala hygienrutiner inklusive korrekt hantering av skyddsutrustning.

Source control ska tillämpas av

Se kapitel ”Verksamheter och vårdgivare som omfattas”.

Övriga råd om när skydd enligt source control kan bäras eller inte behöver bäras

- Skyddet kan av praktiska skäl behållas på så länge det inte behöver bytas/desinfekteras eller är i vägen.
- Används inte vid mat- eller kafferast. Rutin för förutsättning för distans i rastlokaler ska vara etablerad av enhetschef utifrån lokala förutsättningar.
- Vid ensam vistelse i ett rum längre tid behövs inte source control
- En helt kortvarig situation inom två meter - som t.ex. att passera någon, lämna av ett föremål - och därmed jämförbara situationer - är i sig inte indikation för source control.

Munskydd eller visir

Bakgrund och evidens

Folkhälsomyndigheten har genomfört en uppdaterad litteraturgranskning. Åtgärder för att minska risken för smittspridning av covid-19 från personal inom vård, tandvård och omsorg kunskapsunderlag version 3 [Referens 1] – Denna har inte signifikant ändrat evidensläget för source control inom sjukvård.

Region Norrbottens rekommendation

Evidensläget är svagt för source control inom sjukvård och hittills uppnådda erfarenheter samt praktiska aspekter är därför av vikt för rekommendationerna. Den regionala rekommendationen följer Folkhälsomyndighetens intentioner med regional anpassning för alternativet att använda visir:

- **Munskydd** i första hand. Typ II eller IIR
- **Visir** i andra hand: om munskydd i samråd med arbetsledare bedöms hindra arbetets utförande eller om munskydd utifrån arbetsuppgiftens beskaffenhet och vägande praktiska skäl bedöms olämpligt, kan heltäckande visir (täcker ögon, mun och näsa) användas istället för munskydd.

Exempel på när visir kan vara adekvat:

- Personal med normalt begränsad närkontakt med patienter och vårdpersonal t.ex. lokalvård, servicepersonal, vårdpersonal med övervägande administrativa uppgifter samt andra jämförbara personalkategorier.
- I situationer där användning av munskydd bedöms försvåra arbetsuppgiftens genomförande. Exempel är inom logopedi, ibland inom ÖNH/audiologi, ibland inom pediatrik, psykiatri.
- Annan personal eller situationer där vägande praktiska fördelar med visir bedöms föreligga i samråd med arbetsledare. Kontakta Vårdhygien för råd vid tolkningsfrågor.

När är ett skydd förorenat

- Skyddets utsida anses förorenat efter händelser som medfört direktkontakt med patient/omsorgstagare eller vårdpersonal eller med föremål i närheten av patient/omsorgstagare, eller om utsidan utsätts för dropp- eller stänksmitta (luftvägssekret, kroppsvätskor).
- Luftsvävande virus i aerosoler utgör inte risk för indirekt kontakt-smitta via skyddet.
- Skyddets insida blir kontaminerat när skyddet används. Insidan av visir kan utgöra en smittrisk vid felaktig förvaring.

Munskydd

- Munskydd av typerna I, II eller IIR kan användas generellt men för personal inom vård och omsorg och vid utbrott används typ II eller IIR.
- Munskydd är en engångsprodukt, som **ska bytas om det har blivit förorenat, genomfuktigt eller när man tar av det för intag av mat eller dryck.**

Visir

- Ska vara godkänt, heltäckande och gå nedanför hakan.
- Engångsvisir som använts i syftet source control kan återanvändas efter desinfektion enligt rutin i [\[Bilaga 2\]](#)

Frågor och svar

Munskydd eller visir?

I första hand munskydd. Visir kan vara ett alternativ om munskydd försvårar arbetets utförande och särskilt hos personal med normalt begränsad närkontakt med patienter och vårdpersonal. Rådgör alltid med arbetsledare i denna fråga.

Måste man ha skydd i arbetsrum, rondrum, personalrum?

Ja, särskilt viktigt i rum där det är svårt att hålla avstånd 2 meter till varandra.

Måste man bära skydd när man arbetar ensam i ett rum?

Nej.

Måste man ha skydd i kulvert/korridor?

Kan behållas på om man hade det på sig när man ger sig av. Likaså om man är på väg till en enhet där man ska använda skydd. Arbetar man ensam i eget rum utan skydd och ska iväg, behöver man inte använda munskydd/visir om man kan hålla avstånd 2 meter när man är på väg och om man inte är på väg till en enhet där man ska ha skydd.

Ska man ha skydd i matsal/lunchrum?

Nej. Före måltid slängs munskydd i papperskorg och händerna spritas. Avstånd ska alltid hållas i matsal, lunchrum och liknande.

Måste man ha på sig skydd på väg till- eller från lunchrestaurang?

Om man går direkt och det går att hålla avstånd 2 meter är det inte nödvändigt att ha på sig skydd på vägen till/från. Om det är trångt och svårt att hålla avstånd på vägen ska man ha på sig skydd.

Vad gör man med munskydd respektive visir i samband med matpaus?

Munskydd kastas i avfallskorg varefter händerna desinficeras. Visir hänges/placeras på avsedd plats eller på restaurangen ställas upp och ner på lämplig plats så in- eller utsidan inte kommer i beröring med ytor eller händer. Alternativt spänns fast upp och ner på pannan med plasten riktad uppåt. Händer desinficeras om man kommit i beröring med in- eller utsidan.

Kan man stoppa munskyddet i fickan medan man äter?

Nej direkt olämpligt. Munskydd ska kastas före måltid och händer får inte beröra använt munskydds in- och utsida förutom remmarna. Varför inte? Därför att insidan snabbt blir kontaminerad om användaren är en symptomfri smittbärare och utsidan förorenas av smittsamma partiklar från luften man andas in. Smitta kan föras vidare via fingrar som berört in- respektive utsida.

Varför ska man desinficera händerna före och efter att man hanterat ett munskydd eller visir?

Desinfektion **efter** hantering: insidan av skyddet hos en symptomfri smittbärare blir snabbt smittförande och smittan kan föras vidare av fingrar som berört insidan. Utsidan kan bli smittförande då smittsamt material fångas upp eller om skyddet hanterats fel vilket är vanligt för munskydd. Desinfektion **före**: utförs innan man tar upp det ur en ren förpackning för att inte förorena förpackningen och de rena munskydden i denna.

Kan man ha med sig oanvänt munskydd i fickan?

Ja.

När ska munskydd kasseras?

Om fuktigt eller skadat. Före rast eller vid arbetspassets slut.

Måste man ha skydd på till och från bilen, till och från omklädningsrummet?

Inte om förflyttningen kan hanteras genom att hålla avstånd och om endast flyktiga möten med andra.

Måste man ha skydd till och från bussen före/efter ett arbetspass?

Om skydd rekommenderas på bussen är det onödigt att ta av det samt praktiskt och minskar hanteringen om man behåller det på.

Måste man ha skydd i omklädningsrummet?

Om det är svårt att hålla avstånd 2 meter från varandra där.

Kan man förvara visir i bilen?

Ja.

Måste man ha skydd i hissen?

Ja, fler kan komma in i hissen när som helst.

Bör man ha skydd ”för säkerhets skull”?

Det finns risk för att fel tillämpning av munskydd/visir kan leda till ökad smitta. Till exempel genom att man slappnar av och inte håller avstånd eller hanterar munskydden fel, vilket kan leda till kontaktsmitta. Skydd ska därför inte användas slentrianmässigt utan enligt vad som föreskrivs i detta dokument.

Ska man fortsätta hålla avstånd och begränsa vistelse i gemensamma utrymmen även vid source control?

Ja. Mycket viktigt eftersom smitta kan spridas även om man tillämpar source control korrekt.

Kan man minska på andra åtgärder mot smittspridning när man använder munskydd eller visir?

Nej. Source control är bara ett komplement. Viktigaste åtgärderna är stanna hemma vid symtom, hålla avstånd och sköta handhygien.

Referenser

Referens	Dokumentlänk	Källa
Referens 1	Åtgärder för att minska risken för smittspridning av covid-19 från personal inom vård, tandvård och omsorg kunskapsunderlag version 3 inklusive bilaga 3	Folkhälsomyndigheten

Bilagor

Bilagor	Dokumentnamn	Dokumentnummer samt länk i VIS
Bilaga 1	Vårdhygienisk rutin för omhändertagande av patienter med misstänkt eller konstaterad covid-19	VARD-5-9528
Bilaga 2	Återanvändning och rengöring visir/skyddsglasögon	VARD-5-9513

Ytterligare information

- **Basala hygienrutiner:** Att följa basala hygienrutiner är den enskilt viktigaste åtgärden för att bryta pågående smittvägar, för mer information se Hygienriktlinje i Norrbotten - Stopp för smitta och smittspridning [VARD-5-9690](#)
- **Stanna hemma vid symtom:** den viktigaste åtgärden för att förebygga covid-19 inom vården.

Länkar

<http://insidan.nll.se/Vardens-arbetsatt/Patientsakerhet-smittskydd-varldhygien/Vardhygien/nya-coronaviruset-covid-19/>

<https://www.nllplus.se/For-varldgivarer-inom-halso--och-sjukvard/Verksamhetsomraden/Vardhygien-i-NLL/Covid-19-Vardhygien/>